

جایگاه مدیریت مساجد در نهادینه سازی باورهای دینی

و توسعه نظم و امنیت اجتماعی (مطالعه‌ی موردی شهر کرمان)^۱

محمد علی سعادت^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۱۸

تاریخ دریافت ۱۳۹۷/۱۲/۱۵

چکیده

هدف مطالعه حاضر بررسی نقش مدیریت مساجد در نهادینه سازی باورهای دینی و توسعه نظم و امنیت اجتماعی مطالعه‌ی موردی شهر کرمان و روش تحقیق از نوع همبستگی بود. جامعه آماری تحقیق حاضر نامحدود است؛ بنابراین حجم نمونه ۳۸۴ نفر در نظر گرفته شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه نظم و امنیت اجتماعی صحابی (۱۳۸۹)، پرسشنامه نهادینه سازی باورهای دینی زارع و امین پور (۱۳۹۰) و پرسشنامه مدیریت مساجد استفاده شدند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون انجام شد و نتایج حاکی از آن است که بین مدیریت مساجد با نهادینه سازی باورهای دینی و توسعه نظم و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد. بین مدیریت مساجد با نهادینه سازی مشارکت دینی رابطه وجود دارد. بین مدیریت مساجد با نهادینه سازی پای بندی به اعتقادات دینی بین رابطه وجود دارد. بین مدیریت مساجد با نهادینه سازی رعایت مسائل شرعی رابطه وجود دارد. بین مدیریت مساجد با امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد. بین مدیریت مساجد با عملکرد نیروی انتظامی رابطه وجود دارد. بین مدیریت مساجد با قوانین حکومتی رابطه وجود دارد.

کلید واژگان: مدیریت مساجد، نهادینه سازی باورهای دینی و توسعه نظم و امنیت اجتماعی.

^۱ - این پژوهش برگرفته از طرح تحقیقاتی انجام شده در دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان کرمان است.

^۲ - کارشناس ارشد رشته مدیریت دولتی، عضو پژوهشگران دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان کرمان، (نویسنده مسئول)، تلفن: ۰۹۱۳۱۷۸۶۹۰۳ - saadati_۶۹۰۳@yahoo.com

مقدمه و بیان مساله

در جوامع اسلامی، از جمله ایران، حضور مساجد در زندگی اجتماعی مردم حضوری پررنگ است بدان گونه که طبق آمارهای رسمی هم اکنون در ایران بالغ بر ۷۰۰۰۰ مسجد (محمدیان، ۱۳۹۳ : ۲۰) وجود دارد. این تعداد مسجد آنگاه مهم جلوه می‌کند که توجه کنیم تقریباً هیچ سازمانی از نوع دیگر دارای چنین تراکمی نیست. تنها امکان دارد مدارس از این نظر با مساجد برابری کنند.

بعد از گذشت بیش از ربع قرن از انقلاب اسلامی ایران و تشکیل جمهوری اسلامی ایران، شاهد کم‌رنگ شدن هر روز نقش مساجد در جامعه هستیم. این بی‌رونقی حتی در زمینه رسالت اولیه مساجد، برگزاری آداب و آیین‌های نیایشی، هم محسوس می‌باشد. عجیب‌تر آن است که این بی‌رونقی مزمن مساجد بعد از تشکیل جمهوری اسلامی در ایران رخ داده است. در حالی که این مساجد در دوره قبل از انقلاب بسیار فعال‌تر بوده و حتی همین مساجد محل شکل‌گیری بسیاری از تلاش‌ها برای برپایی نظام جمهوری اسلامی بوده است. به رغم تمامی افتخارات و دستاوردهای عظیمی که در طول سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی به دست آمد بنا به دلایلی بیان خواهد شد فرآیند تکامل و تعالی باورهای دینی آحاد مردم و مسئولان کشور در چالشی شکننده فرو غلطید و به ویژه طی سال‌های بعد از پایان جنگ تحمیلی شاهد رشد فزاینده و فرساینده الگوهای فرهنگی و رفتاری غربی در عرصه‌های مختلف اجتماع بوده‌ایم. اگر مسئولان برای رسیدن به باورهای دینی برنامه‌ریزی داشته باشند، مرحله درک ضرورت، درست پیموده می‌شود.

امنیت اجتماعی در سطح جوامع ناشی از استمرار وجود ارزش‌های فرهنگی چون (فرایند اجتماعی شدن، نظم، وفاق و همکاری اجتماعی و...) به حفظ حریم اجتماعی، رفع خطرات، استفاده بهینه از فرصت‌ها و ارتقاء سطح زندگی اجتماعی می‌پردازد. امنیت

اجتماعی را نوعی توانمندی جامعه برای مراقبت از و ویژگی‌های بنیادی گروه‌های اجتماعی و قومی، در برابر تغییرات و تهدیدهای عینی جامعه یا همان تقویت هویت‌های اجتماعی و قومی باید دانست. از نظر ماهوی امنیت به معنای رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، نگرانی یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین، ضامن است. امنیت در سطوح (منفعل - فعال - فرافعال) به حفظ تداوم هویت اجتماعی و فرهنگی می‌پردازد. امنیت اجتماعی به عنوان پدیده‌ای در مسیر تحولات اجتماعی برسر راه توسعه یعنی وضعیت موجود و وضعیت مطلوب مورد توجه مردم و گروه‌های اجتماعی قرار می‌گیرد. اهتمام به مسئله امنیت اجتماعی در جامعه ناشی از افزایش سرمایه اجتماعی خواهد بود. در سطح جامعه هر چه شرایط محیطی و میزان تراکم و چگالی تعاملات اجتماعی موجود در محیط‌های اجتماعی بالاتر رود، در نتیجه انسجام، اعتماد و تعامل اجتماعی بیشتر خواهد شد. به راستی مساجدی که در طول تاریخ ایران بالاخص در دوره قبل از انقلاب، بدان گونه پررنگ بوده‌اند و کارکردهای بسیاری را داشته‌اند چرا رفته رفته متروک گشته‌اند؟ آیا زندگی مدرن و پیچیده امروزی دیگر پذیرای مسجد نیست؟ آیا مسجد هم اکنون کارکردهای خود را در زندگی قرن بیست و یکمی از دست داده است؟ اگر بخواهیم این سؤال را به صورت اساسی‌تر مطرح کنیم باید پرسید آیا جوامع مسلمان میان «مظاهر تجدد» و «مظاهر زندگی دینی» یکی را باید انتخاب کنند؟ و حال که از انتخاب تجدد گریزی نیست، باید با زندگی اجتماعی دینی و مظاهر آن از جمله مسجد وداع کرد؟ آیا مسجد در یک جامعه مسلمان تنها زمانی می‌تواند رونق داشته باشد که دین در مصدر حکومت نباشد؟ و... این سؤالات و سؤالات بسیار دیگری ذهن هر فرد آگاهی را به خود مشغول می‌کند. اما این مقاله را سعی بر آن است که با رویکردی مدیریتی به پدیده مسجد بنگرد. وجود ظرفیت عظیمی چون هفتاد هزار مسجد در تمام نقاط کشور، با

انبوهی از منابعی که در اختیار دارند، ضرورت نگاهی دقیق، علمی و موشکافانه‌ای را می‌طلبد (فرهمند، ۱۳۹۱).

نتایج تحقیقات پیمایشی نشان می‌دهند که نهادهای سازنده باورهای دینی از جمله مسئله‌هایی که جامعه اسلامی به طور معمول با آن‌ها مواجه هستند تحلیل‌های نظری بیانگر آن است که در جوامع در حال گذار دینداری یکی از متغیرهای اجتماعی است که دستخوش تحولات گسترده‌ای می‌شود (دورکیم، ۱۳۹۴ و ۱۳۹۴؛ برگر و لاکمن، ۱۹۶۷). دینداری در جامعه ایران هم از این تحول مستثنی نیست. پیتر برگر این تغییرات را نخستین بار در مهم‌ترین نهادهای حامل مدرنیته (اقتصاد، صنعت، دولت و...) دنبال می‌کند و دانشگاه که کارکرد تولید علم و فناوری را در جامعه برعهده دارد به زعم وی، یکی از حاملان مدرنیته محسوب می‌شود. بنابراین می‌توان دانشجویان را یکی از حاملان آگاهی مدرن در جوامع در حال توسعه در نظر گرفت که بیشترین تأثیر را از آن می‌پذیرند (توسلی و مرشدی، ۱۳۹۴: ۹۷).

امروزه جوانان ایرانی از یک طرف تحت تأثیر فرهنگ دینی جامعه خود هستند، فرهنگی که مورد احترام خانواده‌ها اجتماعات محلی است و از طرفی دیگر متأثر از نهادهای آموزشی، رسانه‌های جمعی (داخلی و خارجی) و عناصر ساختی دنیای مدرن هستند و نسل جوان از برخی مشکلات اقتصادی و اجتماعی که ناشی از بی‌ثباتی‌های خاص قبل و بعد جنگ است در رنج بوده‌اند (سراج زاده، ۱۳۹۴: ۱۹۰). بررسی تغییرات ایجاد شده در میزان دینداری می‌تواند موفقیت‌ها و کاستی‌های برنامه‌های اجرا شده در حوزه مسائل دینی را به ما نشان دهد. به واسطه دین می‌توان کنترل اجتماعی یا به قول دورکیم، انسجام و وحدت اجتماعی را تقویت نمود. بی‌تردید جامعه در شکل دهی به تصورات دینی اعضای

خود نقش کلیدی ایفا می‌کند و این افراد جامعه هستند که القائات جامعه را می‌پذیرند و به آن شکل مطلوب خود را می‌دهند. (جلالی مقدم، ۱۳۷۹: ۱۰).

از آنجا که تحقیق در مورد نظم و امنیت اجتماعی در وضعیت نابسامانی قرار دارد و امنیت اجتماعی به عنوان مهم‌ترین نشانه‌ی سلامت روان مطرح شده و ازجمله مباحثی است که توجه بسیاری از روانشناسان به خصوص مربیان را به خود جلب کرده است. رشد اجتماعی، مهم‌ترین جنبه‌ی رشد هر شخص محسوب می‌شود. معیار اندازه‌گیری رشد اجتماعی فرد، میزان آرامش او با دیگران است. رشد اجتماعی، نه تنها طرفیانی که فرد با آن‌ها در ارتباط است موثر است، بلکه در میزان موفقیت شغلی و تحصیلی شخص نیز تأثیر دارد (رابینسون و همکاران، ۲۰۰۹) برای امنیت اجتماعی تعاریف بسیار زیادی ارائه شده است. اسلپی و گورا، امنیت اجتماعی را مترادف با مهارت اجتماعی توصیف نمودند که عبارتست از توانایی برقراری ارتباط متقابل با دیگران به طریقی خاص که در عرف جامعه در سازگاری با قابل قبول باشد. در حالی که اسلوموسکی و دان امنیت اجتماعی را فرایندی می‌دانند که فرد را قادر می‌سازد تا از طرفی رفتار دیگران را، درک و پیش‌بینی نماید و از طرف دیگر رفتار خود را، کنترل کند تا نهایتاً تعاملات اجتماعی خود را، تنظیم نماید (خدایاری فر، ۲۰۱۰).

ضرورت پرداختن به مقوله‌ی مدیریت مساجد آن از آنجا ناشی می‌شود مساجد پایگاه‌های بزرگ انسان‌سازی هستند. اما همین پایگاه‌ها اگر فاقد برنامه و مدیریت باشد نه تنها نمی‌تواند نیروهای فعال در عرصه فرهنگی را تربیت کند بلکه باعث جدایی افراد مستعد از آن می‌گردد. اهمیت و ضرورت نهادینه سازی باورهای دینی را از کثرت تلاش‌هایی می‌توان دریافت که در سال‌های اخیر برای ساخت و به کارگیری سنجه‌های باورهای دینی مصروف شده است. این تلاش‌ها از دل اقتضائات و ضرورت‌های قابل درکی بیرون آمده

است که نمی‌توانست بدون پاسخ باقی بماند. ضرورت این مطالعات به طور عام برخواسته از نفوذ و اعتباری است که هنوز دین برای انسان و اجتماع دارد (شجاعی زند، ۳۵:۱۳۸۴).

اهداف تحقیق

- بررسی و توصیف رابطه بین نقش مدیریت مساجد در امنیت اجتماعی (مطالعه‌ی موردی شهر کرمان)
- بررسی و توصیف رابطه بین نقش مدیریت مساجد در عملکرد نیروی انتظامی (مطالعه‌ی موردی شهر کرمان)
- بررسی و توصیف رابطه بین نقش مدیریت مساجد در قوانین حکومتی (مطالعه‌ی موردی شهر کرمان)

پیشینه و مفاهیم تحقیق

مدیریت مسجد: در تعریف مسجد از نظر پیامبر یک نکته مهم به چشم می‌خورد و آن اینکه در معرفی مساجد ماهیت آن را بیان داشته نه شکل و صورت آن را. بنابر تعریف پیامبر از مسجد، معلوم می‌شود مسجد جایی است و یا جایی باید باشد که شرافت حضور انبیا را دارا باشد و اطلاق خانه خدا بر آن صدق کند. فرهنگ پیامبر همان فرهنگ قرآن است. پیامبر اسلام در جای دیگری می‌فرماید: «همه زمین را برای من مسجد و ظهور کردند» از این کلام پیامبر دو برداشت مفید میسر است: یکی اینکه هر جا شرایطی داشته باشد که با فرهنگ قرآن و سنت مطابقت کند (به عبارت دیگر بتواند مجلس انبیا، روشن به نور الهی و خانه خدا باشد) آنجا مسجد است. دیگر اینکه می‌گوید همچون یهود و

نصاری نباشید که تنها و تنها معابد را محل عبادت می دانند. غرض از مسجد ملاقات با خدا است پس در هر جا این امکان فراهم شود آنجا مسجد است. روایات بسیاری از پیامبر اسلام رسیده که با معرفی مسجد در واقع اهل مسجد را هم معرفی می کند، همچون «مسجد خانه متقین است»، «انسان‌های مسجدی مؤمن هستند» و از این دست مطالب، که ضمن معرفی مسجد به اوصاف اهل آن نیز می پردازد» (باقی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۵۳).

نهادینه سازی باورهای دینی: نهادینه سازی باورهای دینی مجموعه اقدامات، رفتارها، باورها و نگرش‌هایی است که در ارتباط با اصول دین، فروع دین، و دیگر حیطه‌های مرتبط با مذهب عنوان می شود (افروز ۱۳۹۵: ۷۱)

مشارکت دینی: مشارکت دینی هم بطور مستقیم رفتارهای فردی را کنترل می کند و هم بطور غیر مستقیم از طریق افزایش عزت نفس، بهبود روابط بین اعضای خانواده و افزایش نظارت والدین، موجب کاهش رفتارهای نابهنجار می شود (افروز ۱۳۹۵: ۷۲)

پای بندی به اعتقادات دینی: پای بندی به اعتقادات دینی یعنی سد محکمی در برابر آسیب‌های اجتماعی، انحرافات اخلاقی و تأثیرات تهاجم فرهنگی است (افروز ۱۳۹۵: ۷۱)

امنیت اجتماعی: روانشناسان، امنیت فرد را در برابر محیط مورد توجه قرار داده‌اند و ویژگی‌هایی از شخصیت را بهنجار تلقی کرده‌اند که به فرد کمک می‌کنند تا خود را با جهان پیرامون خویش سازگار سازد، یعنی با دیگران در صلح و صفا زندگی کند، و جایگاهی برای خود به دست آورد (اتکینسون و هیلگارد، ۱۳۹۰، ترجمه‌ی پراهنی و همکاران). در این میان امنیت اجتماعی انعکاسی از تعامل فرد با دیگران، رضایت از نقش‌های خود و نحوه‌ی عملکرد در نقش‌هاست که به احتمال زیاد تحت تأثیر شخصیت قبلی، فرهنگ، و انتظارات خانواده قرار دارد.

پرورش مذهب در حقیقت مجموعه دگرگونی‌هایی است که در فکر و عقیده فرد به منظوری ایجاد نوعی خاص از عمل و رفتار که متکی بر ضوابط مذهب باشد انجام می‌شود. به عبارت دیگر در سایه دگرگونی‌هایی که در فکر و عقیده فرد ایجاد می‌گردد اخلاق و عادات، آداب و رفتار، روابط فردی و اجتماعی و... صورت مذهبی و شرعی می‌گیرند و مذهب به عنوان عامل مسلط بر زندگی فرد و جنبه‌های آن خودنمایی می‌کند. ضوابط مذهبی برای روابط انسانی ضروری‌تر از هر گونه ضوابط دیگر است زیرا در جهان امروز که صنعت تمام جوانب زندگی بشر را تحت الشعاع قرار داده، به زحمت می‌توان گفت که فرد دارای وظایفی نسبت به جامعه است (واعظی، ۱۳۹۴).

باورهای دینی و نقش و تأثیر بی‌دینی در طول تاریخ حیات فردی و اجتماعی بشر بر کسی پوشیده نیست. عمده‌ترین رسالت پیامبران، امامان معصوم (علیهم‌السلام) و تلاش‌های دانشوران و مصلحان اجتماعی همواره حول محور دین بوده است. نیاز شدید جامعه‌ی جوان ما به توسعه‌ی فرهنگ دینی و نهادینه‌سازی فضایل و کرامات انسانی، تعیین و تبیین راه‌های تقویت باورهای دینی را بیش از پیش مورد توجه و تأمل متفکران و متولیان فرهنگی و دینی قرار داده است، به طوری که پویایی و کارآمدی نظام اسلامی خصوصاً در عرصه‌ی فرهنگ در گرو تقویت باورهای دینی و توسعه‌ی اخلاق و فضایل انسانی می‌باشد. باورهای دینی ساختار اصلی جامعه اسلامی را تشکیل می‌دهد که اثر آن در رفتارهای فردی و اجتماعی شهروندان هویدا می‌شود و بازتاب باورها و دغدغه‌های افراد را در فضای حاکم بر جامعه می‌توان دید. از آن جا که اثرگذاری و اثرپذیری فرد و جامعه امری پذیرفته شده و انکارناپذیر است، برای اصلاح، تغییر و ایجاد فرهنگ باید به این مسئله توجه ویژه‌ای داشت. باورهای دینی شخصی و درونی‌اند و آثار ویران‌گر آن در

اجتماع چه اندک یا بسیار، به چشم نمی آید و گاهی جنبه بیرونی دارند که آثار منفی آن در جامعه بر جای می ماند.

امنیت اجتماعی همواره به عنوان یکی از نیازهای اساسی هر جامعه انسانی مطرح بوده است، زیرا وجود این پدیده در سطح جوامع نظم و بقاء را به عنوان مهم ترین کارکرد اساسی خود بوجود می آورد. در واقع این پدیده از اصلی ترین و اساسی ترین کار ویژه های نهاد اجتماعی حکومت یا همان دولت می باشد؛ که مردم حق خود را در مورد دفاع از حریم عمومی و خصوصی، حفظ جامعه به نهاد اجتماعی حکومت تفویض می کنند، که این مسئله بر اساس دیدگاه نخبه گرایی بیانگر نقش بارز نهاد اجتماعی حاکمیت در تأمین امنیت در سطح جامعه بر عهده حکومت می باشد. در مقابل این ایده، باید اشاره به این کرد که آنچه منشاء این فرایند است باید در فرایندهای بنیادی تر مورد بحث قرار گیرد؛ که این فرایند (امنیت اجتماعی) در بطن جامعه جای دارد؛ بنابراین استمرار وجود ارزش های فرهنگی، فرایند اجتماعی شدن، وفاق و همکاری اجتماعی و... در بین شهروندان می تواند از مهم ترین عوامل ارتقاء و تقویت امنیت اجتماعی به صورت واقعی باشد؛ در حالی که نظام های دولتی و حکومتی با توسل به قدرت نظامی شان و اقدامات و خط مشی های قهرآمیز و اجباری امنیت از جمله امنیت اجتماعی را می خواهند بستر سازی نمایند.

عوامل مؤثر در اشاعه مفاهیم و باورهای دینی

آموزش و انتقال صحیح مفاهیم دینی و تعمیق باورهای دینی یکی از موضوعات و مباحث مهم در نظام است. جامعه ای که ما در آن زندگی می کنیم، تمام اعمال و رفتارهای اجتماعی و فرهنگیاش متأثر از دین اسلام است. به همین دلیل تمام دستگاه های آموزش دهنده باید تلاش خود را در جهت همسو نمودن با فلسفه ی زیربنایی اسلام

برنامه‌ریزی کنند، در صورتی که کوتاهی در انتقال مفاهیم و باورهای دینی به نسل کودکان و نوجوانان صورت گیرد و تنها به آموزش صرف در مدارس بسنده شود در آینده جوانان متعهد و مذهبی کمتر شده و نسل آینده‌های بدون تعصب و بینش صحیح نسبت به فرهنگ اسلامی خواهیم داشت. همواره از خداوند باری تعالی مسألت داریم که ما را مصداق واقعی این آیه‌ی شریفه‌ی قرآن مجید قرار بدهد: «رب اجعلنی مقيم الصلوه و من ذریتی» متأسفانه علی‌رغم اهمیت عوامل مؤثر در اشاعه مفاهیم و باورهای دینی شاگردان، تحقیقات و پژوهشهای چندانی نیز در این خصوص انجام نگرفته است که بتوان بدان‌ها استناد کرد و منابع قابل استناد کشور ما یک کشور اسلامی با باورها و اعتقادات مذهبی است که انتقال این باورهای دینی در پرورش آینده‌سازان جامعه ما نقش بسزایی دارد؛ لذا بررسی عوامل اشاعه در باورهای دینی دانش‌آموزان قادر است که در تربیت نسلی متدین ارزشمند و کمک‌کننده باشد (ذوعلم، ۱۳۹۴).

کارکردهای دین و ضرورت وجوه دین

نهاد دین سه نوع رابطه با کل جامعه دارد. ایدئولوژیک، انتقال فرهنگی و ماوراء الطبیعی. ادیان همیشه متفکک امور اعتقادی جامعه خویش بوده‌اند و تلاش کرده‌اند با سامان دادن به یک نظام اعتقادی، نیاز مردم را به این گونه امور پاسخ دهند. البته این نظام‌ها اشکال متنوعی داشته‌اند و باورهای عرضه شده توسط آن‌ها در سطوح مختلفی از تساهل، یکه تازی، جزمیت، انحصار، تکثرگرایی، عاطفه و احساس، بیان هنری و مانند آن‌ها قرار می‌گرفته‌اند. در گذشته نهاد دین هم متفکک آموزش مذهبی و غیرمذهبی جامعه بود و هم کار انتقال فرهنگی را انجام می‌داد، روحانیون پیش از همه چیز و همه کار، معلم مردم بودند و در مسائل مختلف به آن‌ها رجوع می‌شد. کارکرد سوم نهاد عرضه تصویری از یک

جهان ماورانی و فراهم کردن تجربیاتی ناشی از وجود ارتباط با آن جهان است. ارتباط این امر مقدس را می‌توان جوهره دینداری فرد خواند. کارکرد نهادهای دینی سامان دادن به این تجربیات و به وجود آوردن احکام و دستورالعمل‌هایی است که این تجربیات را تداوم بخشید. علامه طباطبائی کارکرد اجتماعی دین را در حفظ نظم و بنیادهای جامعه می‌داند. از نظر علامه «دین» حافظ و ضامن اخلاق فاضله در جامعه و علت اصلی جلوگیری از هوی و هوس انسانی است و در چنین جایگاهی برای دین است که نظم و انتظام جامعه باقی مانده و شیرازه جامعه از هم نمی‌گسلد. آلبورت^۱ (۱۹۵۰) مذهب را به عنوان فلسفه وحدت بخش زندگی توصیف می‌کند و آن را یکی از عوامل بالقوه مهم برای سلامت روان دانسته، او معتقد است نظام ارزشی مذهبی بهترین زمینه را برای شخصیت سالم آماده می‌کند. اما به این نکته نیز توجه دارد که اینطور نیست که تمام کسانی که ادعای مذهبی بودن دارند، دارای شخصیتی سالم هستند.

قرآن مجید ضرورت وجود دین را پاک کردن انسان‌ها از پلیدی، شرک و آموختن آموزه‌های اساسی دین و بیرون آوردن آدمیان از تاریکی افکار و هم‌آلود می‌داند (آل عمران؛ آیه ۱۶۴). علامه طباطبائی فایده دین را اصلاح فرد و جامعه دانسته است. به این ترتیب که دین در نتیجه پیمان که میان زندگی و خدای متعال به وجود می‌آورد در همه اعمال فردی و اجتماعی برای انسان مسئولیت‌خداایی ایجاد کرده و از آنجا که در اعتقادات پیروان ادیان الهی، خدای متعال با قدرت و علم پایدار خویش از هر جهت به انسان احاطه دارد، به هر گونه فکری که در سرپروراند و رازی که در دل داشته باشد، کاملاً آگاه است و چیزی بر وی پوشیده نیست. آدمی در زندگی خود همواره واقعیت‌هایی مانند شکست، ناکامی، بی‌عدالتی و رنج را تجربه می‌کند. مرگ برای او نیز یکی از دشوارترین و حتمی

ترین تجربه هاست. وجود شرور در این جهان نیز از تجربه‌های دائمی اوست. دین در واقع، تلاش آدمی است برای نسبی نمودن و از مطلقیت انداختن شروری که مطلق انگاشته می‌شوند. بدین شیوه که رنج و شر را بخش لازمی از یک خبر و نیکی مطلق و بزرگ‌تر معرفی می‌کند. دین به آدمی دیدگاه تازه‌ای برای نگرستن به مسائل و مشکلات می‌بخشد و بدین شیوه که رنج و شر را بخش لازمی از یک خبر و نیکی مطلق و بزرگ‌تر معرفی می‌کند. و بدین طریق از تأثیر رنج افزا و زیانبار آن‌ها می‌کاهد یا ریشه غم و درد را از بن می‌کند. دین ترس، ناکامی، دشمنی و رنج‌ها را چنان برای آدمی تفسیر می‌کند که آدمی با نشاط و امیدوار به کام مشکلات فرو رود و برای مواجهه با آن‌ها آماده شود. دین آدمی را از فردیت خویش بیرون می‌برد و او را وادار می‌سازد تا به روابط اجتماعی، مشکلات دیگران و خیر جمعی نیز بیندیشد و بکوشد تا دیگران نیز بتوانند به آرمان‌ها و خواسته‌های خود برسند. دین از آدم شکست خورده و ترسیده و غم‌زده و نومید موجودی امیدوار و با نشاط و فعال و فداکار می‌سازد که در راه دیگر هموعان آماده ایثار است.

پیشینه تحقیق

عباسی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان تدوین الگوی کیفیت خدمات در مدیریت مسجد. این تحقیق با هدف شناسایی عناصر الگوی کیفیت خدمات در مسجد صورت گرفته است که بخش خروجی سیستم عملکرد اثربخش مسجد را تشکیل می‌دهد. گردآوری اطلاعات از منابع مختلف علمی و دینی انجام شده است. طبق نظر خبرگان و با کمک آزمون رتبه‌بندی فریدمن، مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عامل در کیفیت خدمات مسجد، کیفیت برگزاری نماز است و ابعاد محسوسات و تنوع، کمترین اهمیت را در این الگو دارد.

فرهمند (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان نقش مدیریت مساجد در تأمین و تربیت نیروهای انقلابی به این نتیجه رسید که مسجد هم محل عبادت و نیایش باشد و هم کانون پرورش و آموزش و تحرک و تعالی معنوی و انسانی. از این رو نقش مساجد در تأمین و تربیت نیروهای انقلابی، جهادی و ارزشی بسیار مهم است. این مقاله کوشید تا با مطالبی راه‌های جذب نیرو و پرورش آن‌ها را بیان کند. باشد تا مورد عمل قرار گیرد.

رحیمی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان نهادینه سازی باورهای اجتماعی از منظر جامعه شناسی به این نتیجه رسید که با توجه به شرایط خاص جامعه (در حال گذار بودن جامعه)، دگرگونی سریع ارزش‌ها و هنجارها، و با توجه به اینکه هر یک از نهادهای اجتماعی ارزش خاصی را اشاعه می‌دهند، در چنین شرایطی پرسش و آگاهی از ابعاد مختلف دینداری افراد و بالاخص جوانان و بررسی تأثیر عوامل مختلف بر آن دارای اهمیت به سزایی است. توصیف و تحلیل نظرات و گرایش‌های رفتاری کنشگران در زمینه ابعاد مختلف دینداری، این امکان را فراهم می‌آورد تا با شناخت کامل تری به تبیین دینداری آنان پرداخته شود. با توجه به تجزیه و تحلیل منطالعات انجام شده بر روی دینداری به این نتیجه می‌رسیم که دینداری جوانان و التزام آنان به دین در حال کاهش است. ارتباط زنجیروار میان دینداری و مسایل اجتماعی صاحب‌نظران، محققان، کارشناسان و علاقه‌مندان را می‌طلبد تا با رویکردهای مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... به این مقوله نگریده و نسبت به کاهش آن چاره‌اندیشی نمایند و با ارائه راهکارهای عملی افراد را با آسیب‌های کاهش دینداری آشنا سازند.

باهر (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان تبیین جایگاه مدیریت مساجد در نظام اسلامی به این نتیجه رسید که مسجد، در تاریخ اسلام و جامعه ایران، جایگاه و پایگاه ویژه‌ای است.

مسجد مکان سجود است و سجود بالاترین درجه خشیت الهی، توضیح آنکه فروتنی دارای مراتب مختلفی است که به ترتیب عبارتند از: خضوع، خشوع، رکوع و سجود. مک کارتی و آتیراوانگ^۱ (۲۰۰۳) به شناسایی معیارهایی پرداخته‌اند که در مدیریت مساجد موثر است و به مسائلی مانند نیروی کار، قوانین دولتی و مسائل اجتماعی پرداخته شده است.

آرگیل^۲ (۲۰۰۰) در پژوهشی به این نتیجه رسید که نقش حمایت گر مذهب با تأکید بر قدرت تنیدگی زایی و بهبود شرایط محیطی، به پیشگیری اولیه‌ی مذهب از بروز اختلالات روانی توجه بیشتری دارد. هم چنین این فضای حمایتی و منبع وحدت یافتگی در سطح پیشگیری ثانویه، در کاهش دوره‌ی درمان نیز تأثیر به دارد.

مبانی نظری

در قرآن کریم کلمه مسجد مجموعاً ۲۸ مرتبه ذکر شده است. از کل آیاتی که کلمه مسجد در آن‌ها یاد شده در پانزده مورد، کلمه مسجد با پسوند «الحرام» (مسجد الحرام) و پنج مرتبه، مسجد به تنهایی آمده است، یک مورد نیز مسجد با پسوند «الاقصی» (مسجدالاقصی) و یک مرتبه، مسجد با پسوند «ضرار» (مسجد ضرار) آمده و در شش مورد کلمه مسجد به صورت جمع (مساجد) وارد شده است. بیشترین آیاتی که نازل شده و موضوع مسجد در آن مطرح گردیده مشعر به مسجد به معنای خاص است و صریحاً درباره موضوع عام مسجد سخنی نگفته است. هر چند امکان بهره برداری از آن‌ها جهت آشنایی با مسجد و شرایط آن مسدود نمی‌باشد» (باقی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۶)

۱- MacCarthy & Atthirawong

۲- Argyle

توجه به اهمیت مباحث مدیریت مساجد و و تأثیر آن بر توسعه نظم امنیت اجتماعی، پژوهش حاضر درصدد است تا رابطه‌ی مدیریت مساجد در نهادینه سازی باورهای دینی و توسعه نظم امنیت اجتماعی را شناسایی کند.

قابل ذکر است کارکردهای مطلوب و نحوه مدیریت مطلوب مسجد به عنوان یک سازمان غیر دولتی در دو بعد قابل طرح است:

۱- فعالیت‌های نیایشی

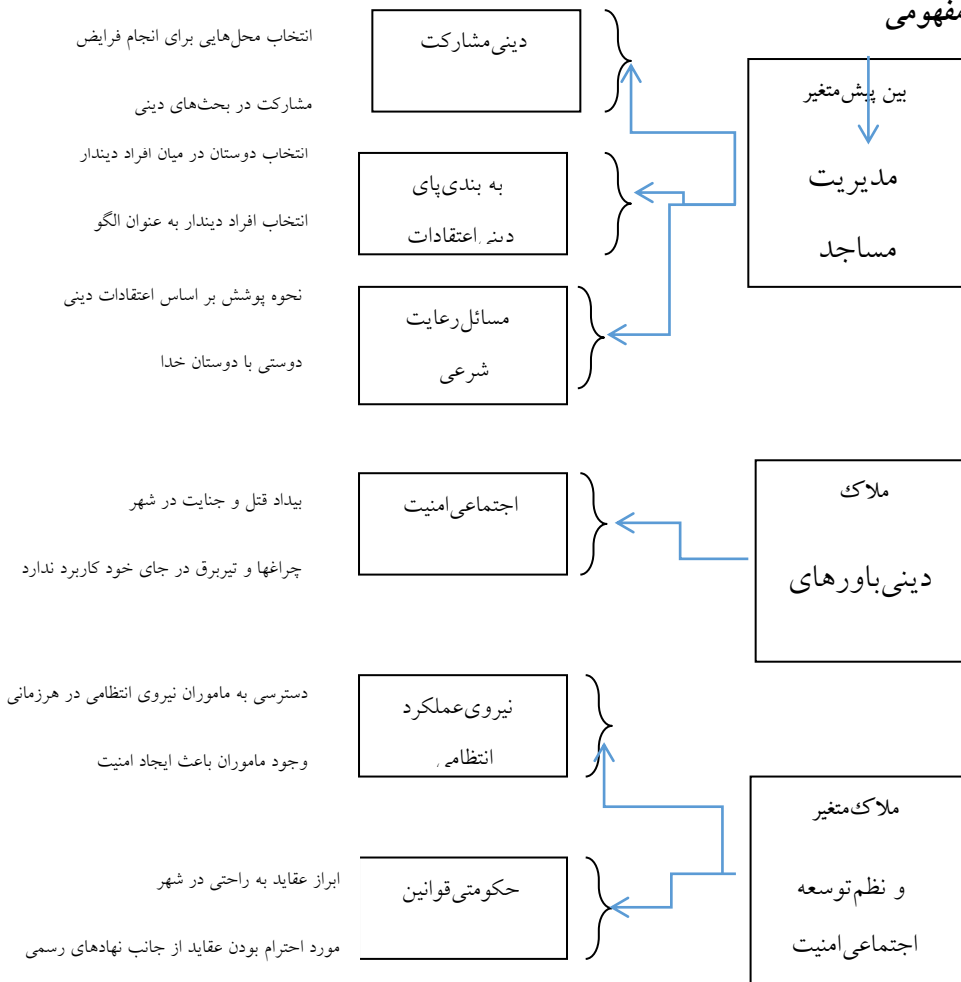
۲- فعالیت‌های غیر نیایشی

نهاد دین سه نوع رابطه با کل جامعه دارد. ایدئولوژیک، انتقال فرهنگی و ماوراء الطبیعی. ادیان همیشه متفکک امور اعتقادی جامعه خویش بوده‌اند و تلاش کرده‌اند با سامان دادن به یک نظام اعتقادی، نیاز مردم را به این گونه امور پاسخ دهند. البته این نظام‌ها اشکال متنوعی داشته‌اند و باورهای عرضه شده توسط آن‌ها در سطوح مختلفی از یک تازی، جزمیت، انحصار، تکثرگرایی، عاطفه و احساس، بیان هنری و مانند آن‌ها قرار می‌گرفته‌اند. در گذشته نهاد دین هم متفکک آموزش مذهبی و غیرمذهبی جامعه بود و هم کار انتقال فرهنگی را انجام می‌داد، روحانیون پیش از همه چیز و همه کار، معلم مردم بودند و در مسائل مختلف به آن‌ها رجوع می‌شد. کارکرد سوم نهاد عرضه تصویری از یک جهان ماورائی و فراهم کردن تجربیاتی ناشی از وجود ارتباط با آن جهان است. ارتباط این امر مقدس را می‌توان جوهره دینداری فرد خواند. کارکرد نهادهای دینی سامان دادن به این تجربیات و به وجود آوردن احکام و دستورالعمل‌هایی است که این تجربیات را تداوم بخشید (نوابخش و پوریوسفی، ۱۳۹۴).

حکومت اسلامی وظیفه دارد با تهیه امکانات لازم، نه تنها امنیت جامعه را تأمین کرده و در برابر تهدیدات خارجی آسیب‌پذیر نباشد، بلکه باید با مانور و قدرت خویش، دشمنان را

مایوس و هراسناک کند. به اعضای جامعه اسلامی، که طبیعتاً خداجو و به دنبال معنویت هستند، گوشزد شده است که: «یک شب نگهبانی و حفظ آرامش مردم با قصد قربت از هزار شب عبادت و هزار روز روزه داری برتر است».

مدل مفهومی

روش شناسی تحقیق

تحقیق حاضر کاربردی است و در تدوین این تحقیق از روش‌های توصیفی - تحلیلی و اسنادی - پیمایشی استفاده شد.

از آنجائی که تعداد جامعه آماری نامحدود است بنابراین حجم نمونه ۳۸۴ نفر در نظر گرفته شد. روش نمونه گیری به صورت خوشه‌ای بوده است. ابزار اندازه گیری در این تحقیق از پرسشنامه نظم و امنیت اجتماعی صحابی (۱۳۸۹) که آلفای این پرسشنامه ۰/۷۸ بدست آمد که نشان دهنده پایایی قابل قبول این پرسشنامه می‌باشد. پرسشنامه نهادینه سازی باورهای دینی زارع و امین پور (۱۳۹۰) با اعتبار آزمون برای ۰/۹۳۷ و پرسشنامه مدیریت مساجد محقق ساخته استفاده شدند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از تحقیق از روشهای آماری توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، واریانس، کمینه و بیشینه و استنباطی شامل آزمون پی‌رسون به منظور تعیین نوع و میزان ارتباط بین متغیرها با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

بخش اول توصیف داده ها

۱. توصیف متغیر مدیریت مساجد

جدول (۱) مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیر مدیریت مساجد ($n=384$)

متغیرها	میانگین	کمترین	بیشترین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
مدیریت مساجد	۲/۱۹	۱/۲۷	۳/۵۰	۰/۶۴	۰/۵۵۱	-۰/۷۷۳

با توجه به اطلاعات جدول (۱) می‌توان نتایج زیر را گرفت: به منظور مطالعه توصیفی میزان کاربست مدیریت مساجد، از طیف سه‌گانه پایین، متوسط پایین، متوسط و بالا استفاده شده است. در واقع طیف پنج‌گویه‌ای لیکرت (۱ تا ۵) به طیف سه‌گویه‌ای (۱ تا ۳) تبدیل شده است. بر این اساس نمرات بین ۱ تا ۲/۳۳، بیانگر سطح پایین؛ نمرات بین ۲/۳۴ تا ۳/۶۷ بیانگر سطح متوسط و نمرات بین ۳/۶۸ تا ۵ بیانگر سطح بالا است. بر اساس نتایج جدول (۱) میانگین میزان کاربست مدیریت مساجد، برابر با ۲/۱۹ بوده است. از آن‌جا که این عدد در دامنه بین ۱ تا ۲/۳۳ قرار می‌گیرد.

۲. توصیف متغیر نهادینه سازی باورهای دینی

جدول (۲) مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیر

نهادینه سازی باورهای دینی ($n=384$)

متغیرها	میانگین	کمترین	بیشترین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
نهادینه سازی باورهای دینی	۲/۱۲	۱	۵	۰/۹۱۸۹	۱/۴۰۸	۱/۶۹۸

با توجه به اطلاعات جدول (۲) می‌توان نتایج زیر را گرفت: به منظور مطالعه توصیفی میزان کاربست نهادینه سازی باورهای دینی، از طیف پنج‌گانه پایین، متوسط پایین، متوسط، متوسط بالا و بالا استفاده شده است. بر اساس نتایج جدول (۲) میانگین کنترل زمان، برابر با ۲/۱۲ بوده است. از آن‌جا که این عدد در دامنه بین ۱ تا ۲/۲۵ قرار می‌گیرد؛ لذا می‌توان گفت که به لحاظ توصیفی، میزان کاربست کنترل زمان در سطح پایین بوده است.

۳- توصیف متغیر توسعه نظم و امنیت اجتماعی

جدول (۳) مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیر

توسعه نظم و امنیت اجتماعی (n=۳۸۴)

متغیرها	میانگین	کمترین	بیشترین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
توسعه نظم و امنیت اجتماعی	۲/۴۴	۱	۴/۸۰	۰/۹۸۳	۰/۵۷۵	-۰/۷۳۷

با توجه به اطلاعات جدول (۳) می‌توان نتایج زیر را گرفت: به منظور مطالعه توصیفی میزان کاربست توسعه نظم و امنیت اجتماعی، از طیف چهارگانه پایین، متوسط پایین، متوسط و بالا استفاده شده است. در واقع طیف پنج‌گویه‌ای لیکرت (۱ تا ۵) به طیف چهارگویه‌ای (۱ تا ۴) تبدیل شده است. بر این اساس نمرات بین ۱ تا ۲/۲۵، بیانگر سطح پایین؛ نمرات بین ۲/۲۶ تا ۳/۵۰ بیانگر سطح متوسط پایین، نمرات بین ۳/۵۱ تا ۴/۷۵ بیانگر سطح متوسط و نمرات بین ۴/۷۶ تا ۵ بیانگر سطح بالا است. بر اساس نتایج جدول (۳) میانگین میزان کاربست توسعه نظم و امنیت اجتماعی، برابر با ۲/۴۴ بوده است. از آن‌جا که این عدد در دامنه بین ۲/۲۶ تا ۳/۵۰ قرار می‌گیرد؛ لذا می‌توان گفت که به لحاظ توصیفی، میزان کاربست توسعه نظم و امنیت اجتماعی در سطح متوسط پایین بوده است.

۴- توصیف متغیر نهادینه سازی پای بندی به اعتقادات دینی

جدول (۴) مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیر

نهادینه سازی پای بندی به اعتقادات دینی (n=۳۹۴)

متغیرها	میانگین	کمترین	بیشترین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
نهادینه سازی پای بندی به اعتقادات دینی	۱/۹۶	۱	۴/۵۰	۰/۷۶۱	۱/۳۰	۱/۸۶۴

با توجه به اطلاعات جدول (۴) می‌توان نتایج زیر را گرفت: به منظور مطالعه توصیفی میزان کاربست نهادینه سازی پای بندی به اعتقادات دینی، از طیف چهارگانه پایین، متوسط پایین، متوسط و بالا استفاده شده است. در واقع طیف پنج‌گویه‌ای لیکرت (۱ تا ۵) به طیف چهارگویه‌ای (۱ تا ۴) تبدیل شده است. بر این اساس نمرات بین ۱ تا ۲/۲۵، بیانگر سطح پایین؛ نمرات بین ۲/۲۶ تا ۳/۵۰ بیانگر سطح متوسط پایین، نمرات بین ۳/۵۱ تا ۴/۷۵ بیانگر سطح متوسط و نمرات بین ۴/۷۶ تا ۵ بیانگر سطح بالا است. بر اساس نتایج جدول (۴)، میانگین میزان کاربست نهادینه سازی پای بندی به اعتقادات دینی، برابر با ۱/۹۶ بوده است. از آن‌جا که این عدد در دامنه بین ۱ تا ۲/۲۵ قرار می‌گیرد؛ لذا می‌توان گفت که به لحاظ توصیفی، میزان کاربست نهادینه سازی پای بندی به اعتقادات دینی در سطح پایین بوده است.

۵- توصیف متغیر امنیت اجتماعی

جدول (۵) مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیر امنیت اجتماعی ($n=394$)

متغیرها	میانگین	کمترین	بیشترین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
امنیت اجتماعی	۲/۲۷	۱/۳۸	۴/۳۸	۰/۶۹۸	۱/۱۵۱	۱/۱۳۳

با توجه به اطلاعات جدول (۵) می‌توان نتایج زیر را گرفت: به منظور مطالعه توصیفی میزان کاربست امنیت اجتماعی، از طیف چهارگانه پایین، متوسط پایین، متوسط و بالا استفاده شده است. در واقع طیف پنج‌گویه‌ای لیکرت (۱ تا ۵) به طیف چهارگویه‌ای (۱ تا ۴) تبدیل شده است. بر این اساس نمرات بین ۱ تا ۲/۲۵، بیانگر سطح پایین؛ نمرات بین ۲/۲۶ تا ۳/۵۰ بیانگر سطح متوسط پایین، نمرات بین ۳/۵۱ تا ۴/۷۵ بیانگر سطح متوسط و

نمرات بین ۴/۷۶ تا ۵ بیانگر سطح بالا است. بر اساس نتایج جدول (۵) میانگین میزان کاربست امنیت اجتماعی، برابر با ۲/۲۷ بوده است. از آنجا که این عدد در دامنه بین ۲/۲۶ تا ۳/۵۰ قرار می‌گیرد؛ لذا می‌توان گفت که به لحاظ توصیفی، میزان کاربست امنیت اجتماعی در سطح متوسط پایین بوده است.

۶- توصیف متغیر عملکرد نیروی انتظامی

جدول (۶) مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیر عملکرد نیروی انتظامی

(n=۳۹۴)

متغیرها	میانگین	کمترین	بیشترین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
عملکرد نیروی انتظامی	۲/۲۹	۱/۲۵	۴	۰/۶۲۳	۰/۸۴۳	۰/۴۸۶

با توجه به اطلاعات جدول (۶) می‌توان نتایج زیر را گرفت: به منظور مطالعه توصیفی میزان کاربست عملکرد نیروی انتظامی، از طیف چهارگانه پایین، متوسط پایین، متوسط و بالا استفاده شده است. در واقع طیف پنج‌گویه‌ای لیکرت (۱ تا ۵) به طیف چهارگویه‌ای (۱ تا ۴) تبدیل شده است. بر این اساس نمرات بین ۱ تا ۲/۲۵، بیانگر سطح پایین؛ نمرات بین ۲/۲۶ تا ۳/۵۰ بیانگر سطح متوسط پایین، نمرات بین ۳/۵۱ تا ۴/۷۵ بیانگر سطح متوسط و نمرات بین ۴/۷۶ تا ۵ بیانگر سطح بالا است. بر اساس نتایج جدول (۶) میانگین میزان کاربست عملکرد نیروی انتظامی، برابر با ۲/۲۹ بوده است. از آنجا که این عدد در دامنه بین ۲/۲۶ تا ۳/۵۰ قرار می‌گیرد.

تحلیل داده‌ها (بررسی فرضیه‌های تحقیق)

قبل از آزمون فرضیات تحقیق باید از نرمال بودن داده‌ها اطمینان پیدا کرد، برای آزمون نرمال بودن جملات خطا از آزمون‌های مختلفی می‌توان استفاده کرد. یکی از این آزمون‌ها، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف می‌باشد که در این تحقیق نیز از این آزمون استفاده شده است.

H_۰: متغیرهای مدل نرمال هستند

H_۱: متغیرهای مدل نرمال نیستند

جدول (۷) آزمون کولموگروف-اسمیرنوف یک نمونه‌ای برای متغیرهای تحقیق

سطح معناداری	آماره Z	متغیر
۰/۱۸	۰/۹۶	مدیریت مساجد
۰/۱۲۱	۱/۰۵	نهادینه سازی باورهای دینی
۰/۰۷۳	۱/۲۶	توسعه نظم و امنیت اجتماعی
۰/۲۷۳	۰/۷۱	نهادینه سازی مشارکت دینی
۰/۶۱	۰/۳۹	نهادینه سازی پای بندی به اعتقادات دینی
۰/۱۱۷	۱/۰۱	امنیت اجتماعی
۰/۱۸	۰/۹۶	عملکرد نیروی انتظامی

آزمون نرمال بودن متغیرها، نوع آزمون‌های آماری را مشخص می‌کند. همان‌طور که در جدول (۷) مشاهده می‌شود نتیجه سطح معناداری این آزمون برای تمامی متغیرها، بالای ۵ صدم می‌باشد، بیانگر نرمال بودن این متغیرهاست.

آزمون فرضیه اول

H₀: بین مدیریت مساجد با توسعه نظم و امنیت اجتماعی (مطالعه‌ی موردی شهر کرمان) رابطه وجود ندارد.

باشند

H₁: بین مدیریت مساجد با توسعه نظم و امنیت اجتماعی (مطالعه‌ی موردی شهر کرمان) رابطه وجود دارد.

در صورتی که فرضیه استقلال خطاها از یکدیگر رد شود و خطاها با یکدیگر همبستگی داشته باشند امکان استفاده از رگرسیون وجود ندارد. بدین منظور از آزمون دوربین-واتسون^۱ برای بررسی استقلال خطاها از یکدیگر استفاده می‌شود. چنانچه این آماره در بازه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار بگیرد، H₀ آزمون یعنی عدم وجود همبستگی بین باقیمانده پذیرفته می‌شود و در غیر این صورت H₁ رد می‌شود یعنی می‌توان پذیرفت که بین باقیمانده‌ها همبستگی وجود دارد. این آماره بر اساس یافته‌های جدول زیر برای این مدل برابر ۱/۷۵ می‌باشد. بنابراین فرض استقلال خطاها از یکدیگر با توجه به جدول زیر رعایت شده است. همچنین در ادامه بهینه بودن مدل مورد سنجش قرار می‌گیرد.

جدول (۸) خلاصه مدل تحقیق

مدل	R	مجذور R	مجذور R تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد شده	آماره آزمون دوربین-واتسون
۱	۰/۸۹۶	۰/۸۰۲	۰/۸۰۱	۰/۴۳۸۱	۱/۷۵۷

مقدار R در این جدول ۰/۸۹۶ می‌باشد که نشان‌دهنده این است که مدل رگرسیون قدرت توضیح دهنده‌ی بسیار بالایی دارد. همچنین در جدول فوق مقدار R^۲ تعدیل شده ۰/۸۰

^۱- Durbin-Watson

می‌باشد که می‌توانیم بگوییم که مدل انتخاب شده ۰/۸۰ واریانس در متغیر ملاک را به حساب آورده است. که نشان می‌دهد مدل انتخاب شده قدرت تبیین متوسط دارد.

بررسی معناداری کل مدل و وجود رابطه خطی بین متغیر پیش‌بین و ملاک

جدول (۹) آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه (ANOVA) جهت تعیین معناداری فرضیه

سطح معناداری	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی	مجموع مجزورات	مدل
۰/۰۰۰	۱۵۴۷/۴۵۳	۲۹۷/۰۹۱	۱	۲۹۷/۰۹۱	رگرسیون
		۰/۱۹۲	۳۸۲	۷۳/۳۳۹	باقیمانده
			۳۸۳	۳۷۰/۴۳۰	کل

مقدار F در جدول فوق برابر ۱۵۴۷/۴۵۳ است که بیانگر آن است که کل مدل در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. همچنین جدول فوق بیانگر این است که مفروضه وجود رابطه خطی بین متغیر پیش‌بین و ملاک رعایت شده است.

بحث و نتیجه گیری

دین مجموعه‌ای از اعتقادات، احساسات و اعمال فردی یا جمعی است که حول مفهوم حقیقت غایی یا امر مقدس سامان یافته است. این حقیقت غایی را می‌توان بر حسب تفاوت ادیان با یکدیگر، واحد یا متکثر، متشخص یا نامتشخص، الوهی یا غیر الوهی و نظیر آن تلقی کرد. گرایش انسان به دین امری ذاتی، عمیق و ریشه‌دار است. دین نه تنها تأمین‌کننده بسیاری از نیازهای انسان، بلکه خود نیازی بنیادین و نهفته در ژرفای وجود آدمی است. حس مذهبی یکی از عناصر اولیه ثابت و طبیعی روح انسانی است. اصلی‌ترین و ماهوی‌ترین قسمت آن به هیچ یک از رویدادهای دیگر قابل تبدیل نیست، بلکه نحوه

ادراک فطری و رای عقلی است که یکی از چشمه‌های آن از ژرفای روان ناخودآگاه فوران می‌کند و نسبت به مفاهیم (زیبایی) مربوط به هنر (و نیکی) مربوط به اخلاق (و راستی) مربوط به علم (مفهوم دینی)، یا به طور صحیح‌تر، مفهوم مقدس، مقوله چهارمی است که دارای همان اصالت و استقلال سه مفهوم دیگر است. از مهم‌ترین کارکردهای اساسی دین، تبیین معنای زندگی است. هر انسانی از خود می‌پرسد که زندگی برای چیست؟ درد و رنج و مرگ و میرها چه معنا دارد؟ و در مجموع آیا جهان ارزش زیستن دارد یا نه؟ یافتن پاسخی صحیح در برابر این پرسش‌ها زندگی‌ساز است و ناکامی در برابر آن زندگی سوز. دین با تبیین جاودانگی، حکمت و هدفمندی هستی و جهت‌گیری رو به خیر و کمال و تعالی آن، در پرتو تدبیر خداوند حکیم و رحمان و رحیم، خرد پذیرترین و دلپسندترین معنا از حیات انسان و جهان را به دست می‌دهد.

مساجد جایگاه دل‌کندن از محبت و دوستی دنیا و مرکز تحکیم رابطه انس و دوستی با مبدأ آفرینش یعنی حق تعالی است. بنابراین تبدیل این مکان‌های مقدس به مراکز تجمل‌گرایی در واقع، خدشه‌دار نمودن جلوه معنوی و قدسی مساجد است.

یکی از شاخص‌های این قسمت، محور بودن شبستان و محل عبادت در طراحی و معماری مسجد است. در طراحی ساختمان مسجد باید بهترین نقطه از زمین مربوط به شبستان مسجد اختصاص یابد. معماری شبستان مسجد باید طوری باشد که بهترین فضا از نظر شکل و طراحی به محل اصلی عبادت و برگزاری نماز جماعت اختصاص یابد و همچنین طراحی آن به گونه‌ای باشد که امکان تشکیل صفوفی منظم فراهم شود. وسعت و گستردگی فضای مسجد بر حسب نیاز از نظر شارع مقدس، مطلوب است و در صورت محدود بودن فضای مسجد به توسعه آن اجازه داده شده است. در تاریخ اسلام نمونه‌های

بسیاری از مساجد هست که به مرور زمان توسعه یافته‌اند؛ مانند مسجدالحرام و مسجدالنبی که در حیات خود آن بزرگوار و با اجازه حضرت گسترش یافته‌اند.

نظم و امنیت اجتماعی به حفظ مجموع ویژگی‌هایی ارجاع دارد که بر مبنای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند یا به بیان دیگر معطوف به جنبه‌هایی از زندگی فرد می‌گردد که هویت گروهی را سامان می‌بخشد. «بوزان بحث خود را با بیان ارگانیک‌کی نهفته در این تئوری آغاز می‌کند و معتقد است امنیت اجتماعی به مقابله با خطراتی می‌پردازد که به صورت نیروهای بالقوه یا بالفعل هویت افراد جامعه را تهدید می‌کنند. امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ مجموعه ویژگی‌هایی ارجاع دارد که بر مبنای آن خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند یا به بیان دیگر، مربوط به جنبه‌هایی از زندگی فرد می‌شود که هویت اجتماعی او را سامان می‌بخشند. یعنی حوزه‌ای از حیات اجتماعی که فرد خود را ضمیر ما متعلق و منتسب می‌داند و در برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند، مثل ما ایرانیان، ما زنان، ما مسلمانان، ما اعراب، و غیره. حال هر عامل و پدیده‌ای که باعث اختلال در احساس تعلق و پیوستگی اعضای گروه گردد در واقع هویت گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماع محسوب می‌شود. بدین جهت است که بوزان مفهوم ارگانیک‌کی امنیت اجتماعی را هویت دانسته و امنیت اجتماعی را مترادف امنیت هویتی تلقی کرده است.

منابع

- اتکینسون، ریتا؛ اتکینسون، ریچارد. س و هیلگارد، ارنست. (۱۳۸۹)؛ زمینه روا شناسی. ترجمه محمدتقی براهنی و همکاران، تهران: انتشارات رشد.
- افروز، غ. (۱۳۹۵)؛ مفهوم مذهب. مجله پیوند، شماره ۲.
- افروز، غ. (۱۳۹۵)؛ مفهوم مذهب، مجله پیوند، شماره ۲.
- توسلی، غلامعباس و مرشدی، ابوالفضل. (۱۳۹۴)؛ بررسی سطح دینداری و گرایش‌های دینی دانشجویان امیر کبیر. نامه جامعه شناسی ایران. دوره هفتم. شماره ۴. زمستان.
- جلالی مقدم، مسعود. (۱۳۹۴)؛ درآمدی بر جامعه شناسی دین. تهران: مرکز خدایاری فرد، محمد؛ غباری بناب، باقر و - دورکیم، امیل. (۱۳۹۴)؛ تقسیم کار اجتماعی. (مترجم. باقر پرهام). تهران: مرکز.
- دورکیم، امیل. (۱۳۹۴). صور بنیانی حیانت دینی. (مترجم. باقر پرهام). تهران: مرکز.
- ذوعلم، ع. (۱۳۹۴)؛ شاخص‌های تربیت دینی از نگاه قرآن کریم ۱. مجله رشد. آموزش قرآن. شماره ۷.
- رحیمی، م. (۱۳۹۱)؛ نهادینه سازی باورهای دینی از منظر جامعه شناسی.
- سراج زاده، حسن. (۱۳۹۴)؛ (چالش‌های دین و مدرنیته). تهران: طرح نو.
- شجاعی زند، علیرضا. (۱۳۹۴)؛ مدلی برای سنجش دینداری. نامه جامعه شناسی ایران. دوره ششم. شماره اول. بهار.
- عباسی و همکاران. (۱۳۹۳)؛ در پژوهشی با عنوان تدوین الگوی کیفیت خدمات در مدیریت مسجد. دو فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت اسلامی، سال ۲۲، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳: ۵۷-۹۴.
- باهر، عباس. (۱۳۹۰)؛ تبیین جایگاه مدیریت مساجد در نظام اسلامی.

- فرهمند. عبدالمجید. (۱۳۹۱)؛ نقش مساجد در تأمین و تربیت نیروهای انقلابی. دوره اول، پیش شماره دوم
- قران کریم.
- نوابخش، م و پور یوسفی، ح. (۱۳۸۵)؛ «نقش دین و باورهای مذهبی بر سلامت روان»، پژوهش دینی، ش ۱۴، زمستان ۱۳۸۵، ص ۷۱-۹۴.
- نوبهار، رحیم. (۱۳۹۲)؛ مسجد نمونه. تهران: انتشارات ستاد اقامه نماز.
- واعظی، سید احمد. (۱۳۹۴)؛ نقش پایبندی مذهبی در فراگیری شخصیت افراد، پایان نامه دکتری روانپزشکی، تهران، دانشگاه تهران.
- Argyle, M. (۲۰۰۰). *Psychology & Religion: An Introduction*. London & New York: Rutledge, Taylor & Francis Group.
- MacCarthy, B. L., Atthirawong, W., ۲۰۰۳, Factors affecting location decisions in international operations – a Delphi study, *International Journal of Operations & Production Management*, Vol. ۲۳, Iss: ۷, pp. ۷۹۴-۸۱۸.
- Robbinson N, Robinson HB. Translated by Farid M. *Mentally Retarded Children*. Mashad: Astan Qods. ۲۰۰۹: ۵۲-۴۳.